

[Svoboda občanů jako hlavní cíl socialismu]

23. VI. [780623-1]

(28) (4) (SSaŽ - Vysočany, 23. 6. 78 dopoledne.)

Základním požadavkem občanské společnosti je svoboda občanů. Ta nesmí být redukována na pouhou politickou svobodu; chudí lidé nejsou svobodní. Svoboda předpokládá také materiální zajištěnost. Ale na druhé straně nemůže být na takovouto materiální zajištěnost redukována, neboť svoboda znamená původně a podstatně otevřenost a vyjití (vycházení) vstříc nárokům a hodnotám kulturním a duchovním. Materiální zajištění je jenom okolnost, nezbytná potřeba lidské a občanské svobody, resp. je něčím, co usnadňuje její uplatnění. Ale původně a základně jde o kulturní a duchovní svobodu.

Svoboda jako hodnota je nadřazena hodnotám společenského života, např. života národního. Karl Jaspers kdysi (v r. 1960) právem prohlásil, že na znovusjednocení Německa lze rezignovat, bude-li za to možno získat politickou svobodu pro Němce „v sovětské zóně“ (rozuměj: v NDR). Zcela analogicky lze např. dnes říci, že bychom se docela dobře mohli vzdát své státní suverenity, a dokonce se třeba stát součástí Sovětského svazu – kdyby tím byly posíleny a zajištěny politické, kulturní a duchovní svobody občanů. Ale my ovšem víme, že o něčem takovém nemůže být ani řeči. Sovětský systém se za více než 60 let své existence prokázal jako ekonomicky inferiorní, jako politicky nepřijatelný a kulturně sterilní. Přesto však je tuto otázku třeba osamostatnit a formulovat ji zcela jasně. Obrovský přírodní a hospodářský komplex, jaký představuje Sovětský svaz, by mohl být vynikající základnou pro kvetoucí společnost, pro kvetoucí kulturu, pro opravdu důstojný život občanů. Jestliže se nechceme do tohoto spolku dát, není to proto, že bychom byli orientováni protisocialisticky nebo nacionalisticky apod., ale proto, že by to nejen nevyřešilo, nýbrž zvětšilo naše potíže, ale že by nás to navíc strhlo do těžkostí, které nám dnes jsou vzdálené a které nás vůbec nepálí. Dosud žádná země nezískala spoluprací a spojenectvím se SSSR nový, dynamičtější start pro své národní hospodářství. Příkladem nad jiné přesvědčivým je Kuba, která po 20 letech je stále tou enormně chudou a nerozvinutou zemí. Nejde o to, že lze vykázat určité pokroky (to by bylo snad nemožné je nebýt schopen vykázat), ale o to, že tu v celkovém světovém vývoji dochází stále k opožďování. Sovětský hospodářský systém nemá v dosavadní podobě ani tu nejmenší šanci, že by „dohonil a předhonil“ vyspělé kapitalistické státy. To je důkazem (z Marxova

hlediska) toho, že sovětský systém není novým, vyšším, perspektivnějším systémem využití výrobních sil.

Ale jak řečeno, rozhodující – alespoň po mém soudu – není samotná efektivnost výroby; to je jen nutný předpoklad a také příznak racionálně řízené společnosti. Skutečně rozhodující je míra svobody jednotlivců, tj. svoboda každého jednotlivého občana. Tak chápal socialismus Marx, ve shodě s původními a nejvlastnějšími tradicemi prvních socialistických myslitelů. Na tom se musí měřit také, zda ještě jde o socialismus, nebo pouze o sociálfašismus, nebo kapitalismus se slušným sociálním zabezpečením apod.

Revoluce je relativně oprávněná nebo alespoň přípustná tam, kde je schopna rychle (v několika měsících nebo nanejvýš v několika málo letech) prohloubit a rozšířit reálné svobody občanské, politické, kulturní, sociální i hospodářské. Pokud toho schopna není, je nutno ji zavrhnout, neboť nutně povede k fašismu nebo jinému typu totálního panství. A totální vláda je z podstaty věci neslučitelná se socialismem. Socialismus bez duchovní, myšlenkové, kulturní a politické svobody je pouze imitačním systémem, je vnější nápodobou, ale svou podstatou přímým opakem socialismu. Neboť cílem socialistické společnosti, tj. hlavním, ústředním cílem není politická anebo vojenská moc, hospodářská síla, široký rozsah a vysoká technická úroveň výroby apod., nýbrž lidskost člověka, uvolnění člověka (a to každého člověka) pro nejvyšší tvůrčí aktivitu, jaké je schopen, pro maximálně svobodný život na nejvyšší možné úrovni, zejména pak pro svébytnost existence a život podle nejlepšího vědomí a svědomí. Každé omezení může být oprávněno a zdůvodněno pouze ohledem na svobodu druhých, které nesmějí být stavěny překážky. To znamená, že omezení jsou přípustná jen tam, kde není dost volného prostoru či materiálu. V duchovní sféře a v kultuře nejsou však omezení přípustná vůbec nebo téměř nikdy.